

อาหารสมอง ว่าด้วย Active Citizen

● วรกรณ์ สามโกเศศ
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

มี

หลายคำในสังคมเราที่ผ่านหูอยู่บ่อยๆ ที่สมควรได้รับการเจาะลึก Active Citizen เป็นหนึ่งในคำเหล่านั้น

citizen เป็นคำที่รู้จักกันมานาน และมักแปลว่า “พลเมือง” ซึ่งหมายถึง “กำลังของเมือง” (พล+เมือง) ผู้เขียนไม่อยากจะไปข้องแวะกับข้อถกเถียงเรื่องการใช้คำว่า “พลเมือง” หรือ “ประชาชน” หรือ “ราษฎร” ในรัฐธรรมนูญฉบับที่กำลังร่างปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์เพียงต้องการอธิบายคำว่า Active Citizen ซึ่งใช้กันมากในวงการศึกษายุคปัจจุบัน

คำว่า citizen เป็นแนวคิดของตะวันตก ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงนคร (city-states) ของกรีกโบราณ ซึ่งมีเมืองหรือนครที่ปกครองในหลายรูปแบบอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นระบบกษัตริย์ หรือระบบการเลือกบุคคล หรือคณะบุคคลขึ้นมาเป็นผู้ปกครอง ฯลฯ คนที่เป็น citizen จะเป็น “สมาชิก” ของนคร และมีสิทธิต่างๆ ตามที่นครให้ หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างนครกับบุคคลหนึ่ง citizen ใช้กันเรื่อยมา (ในยุคโรมันก็เรียกว่า citizens of Rome เป็นต้น) ในประวัติศาสตร์ จนเมื่อประมาณกว่า 20 ปีที่ผ่านมา ก็เกิดคำว่า Global Citizen ซึ่งเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกของโลก หรือคำว่า Netizen ซึ่งเกี่ยวกับการเป็นส่วนหนึ่งของ internet

ล่าสุดที่ได้ยินกันบ่อยๆ ก็คือ Active Citizen คำนี้เกี่ยวข้องกับ citizen ที่ active หรืออย่างไร citizen ประเภท passive หรือแม้แต่ lazy citizen รวมอยู่ด้วยหรือไม่ Active Citizenship หรือสถานะของการเป็น Active Citizen โยงโยกกับปรัชญาซึ่งนำเสนอว่าสมาชิกขององค์กร (ไม่ว่าธุรกิจหรือรัฐ) หรือของประเทศ ล้วนต้องมีความ

รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบทบาทในการปกครองเลยก็ตาม

พูดง่าย ๆ ก็คือบุคคลทั้งหลายต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าตนเองจะไม่ได้เป็นเจ้าของที่ของรัฐก็ตาม

เหตุผลของการกล่าวอ้างเช่นนี้ก็คือ ทุกคนเมื่อเกิดมาได้รับสิทธิจากรัฐ และในฐานะมนุษย์ก็ได้รับประโยชน์โดยธรรมชาติ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองได้รับ

ในฐานะสมาชิกของรัฐ เมื่อเกิดมาก็มีสัญชาติ และมีสิทธิได้รับประโยชน์ต่างๆ จากภาครัฐ เช่น ได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมาย สิทธิตามกฎหมายต่างๆ ในฐานะพลเมือง ฯลฯ ดังนั้น ในฐานะพลเมือง จึงจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองได้รับ

เมื่อเกิดมาในโลกที่เป็นสมาชิกของมนุษยชาติ หรือเผ่าพันธุ์ Homo sapien ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายจากทุกประเทศ ใครจะฆ่าฟันไม่ได้ (ในขณะที่หากเกิดมาเป็นสัตว์ก็ไม่ได้การคุ้มครองเช่นนี้) ดังนั้นเมื่อมนุษย์เขาอยู่กันมาโดยมีหน้าตาแบบมนุษย์ปัจจุบันประมาณ 150,000 ปี (ประมาณ 7,500 ชั่วคน) และได้ทำให้เกิดความอยู่รอดสืบทอดกันมา แลกช่วยกันพัฒนาโลกเราจนมีความสุขสบายเหนือกว่าสัตว์อื่นๆ ทั้งปวง มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อโลกสิ่งแวดล้อม

ประเด็นของ Active Citizenship คือ เรื่องของสิทธิและความรับผิดชอบ

ทุกคนเมื่อเกิดมาได้รับสิทธิจากรัฐ และในฐานะมนุษย์ก็ได้รับประโยชน์โดยธรรมชาติ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองได้รับ

ความสมดุลระหว่างสองสิ่งนี้เป็นสิ่งพึงปรารถนา เพราะช่วยให้เกิดความยั่งยืน

ถ้าชาวโลกทุกคนเป็น Active Citizen อย่างเข้มแข็ง ปัญหาเรื่องโลกร้อนจะได้รับการแก้ไขอย่างง่ายดาย เพราะทุกคนตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อตนเอง แต่ละคนจะกระทำสิ่งต่างๆ ภายใต้ความรับผิดชอบต่อตนเอง เช่น ไม่เผาไหม้ให้เกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เกินควร ใช้พลังงานต่างๆ เท่าที่จำเป็น อาสาสมัครร่วมรณรงค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ มีจิตสาธารณะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ฯลฯ

คนที่เรียกว่าเป็น Active Citizen ก็คือ

คนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีบทบาท
ในชุมชน มีจิตอาสา (กระทำสิ่งต่างๆ
โดยไม่หวังผลตอบแทนแก่ตนเอง) และ
จิตสาธารณะ (มีจิตที่เห็นแก่ประโยชน์
ของสังคมเป็นหลัก) ครีฑาในการริเริเคิล
ทรัพยากรเพื่อถนอมสิ่งแวดลอม รักสันติภาพ
ร่วมบริจาคทรัพยากรเพราะตระหนักดีว่า
เป็นความรับผิดชอบของตน

อังกฤษเป็นประเทศผู้นำในเรื่องแนวคิด
Active Citizen โดยมีสาเหตุมาจากความ
กังวลใจในเรื่องการให้ความสนใจ แก่การ
เลือกตั้งของคนรุ่นใหม่ของอังกฤษ
ในหลายปีที่ผ่านมา รัฐบาลอังกฤษบังคับ
ให้การศึกษาเรื่อง citizenship แก่เด็ก
ทุกคนจนถึงอายุ 14 ปี

ในปัจจุบันแนวคิด Active Citizen
ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึง
มหาวิทยาลัย แพร่กระจายไปทั่วโลก ไม่ว่า
ในอังกฤษ สกอตแลนด์ เดนมาร์ก แคนาดา
สหรัฐอเมริกา ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในหลายมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา

Active Citizenship เป็นวิชาบังคับ
ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ซึ่งอาจ
ตรงกับวิชา 'หน้าที่พลเมือง' ของไทยใน
สมัยก่อน ปัจจุบันคำว่า 'ความเป็นพลเมือง'
ดูจะมาแทนที่ "หน้าที่พลเมือง" ความเป็น
พลเมืองนั้นถือว่า ต้องทำให้เกิด มิใช่เป็น
เพียงหน้าที่เท่านั้น สิ่งที่ต้องทำให้เกิดขึ้น
ในตัวบุคคลเพื่อให้เป็นทรัพยากรที่มีค่า
ของสังคม ("กำลังของเมือง") ก็คือ (ก) การ
เคารพความแตกต่างของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็น
เรื่องหน้าตา ความเชื่อ เชื้อชาติ (ข) เคารพสิทธิ
และความเสมอภาค (ค) มีความรับผิดชอบ
ในหน้าที่ของตนเอง (ง) เคารพกฎหมายและ
กฎกติกาของสังคม (จ) ใฝ่สันติภาพ

Active Citizen มิได้เกิดขึ้นเพียงเพราะ
ได้เรียนวิชานี้ หรือท่องคำจำกัดความได้
หากเกิดจากการบ่มเพาะโดยพ่อแม่ ครู
และสังคม ช้าระยะเวลาให้ความรับผิดชอบ
เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในตัวทุกคน

ทุกคนที่เกิดในแผ่นดินไทย ล้วนมี
ฐานะเป็นพลเมืองไทย (Thai Citizen)
แต่ถ้าจะเป็น Active Citizen แล้วจะต้อง
เป็นคนมีความรับผิดชอบ